

Prethodno saopštenje

UDK: 332.1:338.43(497.11)

doi: 10.5937/ekonhor1602169Z

IPARD FONDOVI U FUNKCIJI RAZVOJA RURALNIH PODRUČJA REPUBLIKE SRBIJE

Stanislav Zekić*, Bojan Matkovski i Žana Kleut

Ekonomski fakultet u Subotici Univerziteta u Novom Sadu

Sticanjem uslova za korišćenje prepristupnih fondova Evropske unije, konkretno, sredstava namenjenih poljoprivredi i ruralnom razvoju (*Instrument for Pre-accession Assistance in Rural Development* - IPARD), Republici Srbiji (RS) biće pružena šansa da unapredi položaj poljoprivrednih gazdinstva, kao i stanje u ruralnim sredinama. Poljoprivreda ima specifičan značaj u privredi RS, a ruralna populacija čini skoro polovinu stanovništva, što dodatno povećava interes za ove fondove. S tim u vezi, cilj istraživanja je identifikovati efekte korišćenja IPARD sredstava na razvoj ruralnih sredina, odnosno, društveno-ekonomski progres ruralne populacije. Korišćena je kvalitativna deskriptivna analiza na osnovu empirijskih podataka. Osnovni zaključci su da će ovako strukturirana sredstava imati ograničen uticaj na smanjenje razvojnih nejednakosti i ostvarenje paritetnih uslova života između ruralnih i urbanih sredina. Naime, dominantna usmerenost IPARD sredstava ka investicijama u poljoprivredna gazdinstva i preduzeća, a ne ruralna domaćinstva, ograničava mogućnost njihovog snažnijeg uticaja na razvoj ruralnih sredina u RS.

Ključne reči: ruralni razvoj, IPARD fondovi, poljoprivreda, Republika Srbija, Evropska unija

JEL Classification: R11, R12, J11, J17, Q18

UVOD

Od 2016. godine za Republiku Srbiju (RS) bi trebala da se otvori mogućnost korišćenja prepristupnih fondova Evropske unije (EU), tj. pete IPA (*Instrument for Pre-accession Assistance*) komponente - IPARD (*Instrument for Pre-accession Assistance in Rural Development*). RS se tako po prvi put nalazi u situaciji da u većoj meri, kao zemlja kandidat, koristi fondove EU namenjene poljoprivredi i ruralnom razvoju. Važnost pristupa ovim sredstvima proizilazi iz relativnog

značaja koji poljoprivreda ima u ukupnoj privredi, a ruralna područja u društvu RS. Takođe, proizvodne performanse poljoprivredne, kao i agro-industrije, nisu na adekvatnom nivou (Gajić & Zekić, 2013), a prisutno je i razvojno zaostajanje ruralnih područja u odnosu na ubrane sredine, kao i pojava siromaštva kao dominantno ruralnog fenomena (Bogdanov, 2007). Nepovoljne demografske tendencije, lošija obrazovna struktura, kao i nedostatak infrastrukture i neadekvatan uslužni sektor osnovne su karakteristike ruralnih područja, a ujedno i glavni razlog njihovog neadekvatnog položaja (Zekić i Matkovski, 2015). Pitanje je u kojoj meri ovakav vid eksterne podrške može doprineti rešavanju esencijalnih problema

* Korespondencija: S. Zekić, Ekonomski fakultet u Subotici Univerziteta u Novom Sadu, Segedinski put 9-11, 24000 Subotica, Republika Srbija; e-mail: zekics@ef.uns.ac.rs

ruralne populacije, problema koji „vuku“ korene praktično još od osnivanja moderne srpske države (Čalić, 2004).

Politika ruralnog razvoja u RS usmerena je ka rastu konkurentnosti ruralne ekonomije, unapređenju kvaliteta života ruralne populacije, kao i zaštiti agro-okruženja. Međutim, sredstva namenjena merama agrarnog budžeta za ostvarenje ovih ciljeva su relativno mala (Matkovski i Kleut, 2014). Ova politika je koncipirana tako da se oslanja na razvojne fondove, koji podstiču investicije u ruralna i nerazvijena područja, a neophodno je i dalje usaglašavanje institucija na regionalnom i lokalnom nivou, kako bi delovale kao jedinstven vertikalni sistem (Lovre, 2013).

Predmet istraživanja u radu je povezanost dostupnih IPARD sredstava i ruralnog razvoja RS, shvaćenog kao poboljšanje kvaliteta života ruralne populacije, odnosno, redukovanje nepovoljnih društveno-ekonomskih tendencija u ruralnim područjima. Uticaj navedenih sredstava na poljoprivredno-prehrambeni sektor razmatran je u meri u kojoj se to odražava na nivo ruralne razvijenosti, pošto poljoprivreda, iako dominantna u ruralnim područjima RS, ne može biti jedini zamajac razvoja ruralnih sredina. S tim u vezi, osnovni cilj istraživanja predstavlja procenjivanje potencijalnih efekata korišćenja ovih sredstava u ruralnom razvoju RS.

U skladu sa navedenim predmetom i ciljem istraživanja, u radu se polazi od sledećih hipoteza:

- H1: Pretpristupni fondovi EU namenjeni poljoprivredi i ruralnom razvoju imaju ograničen uticaj na ruralni razvoj Republike Srbije u smislu povećanja kvaliteta života ruralne populacije.
- H2: Dominantna usmerenost IPARD sredstava ka investicionom ulaganju u poljoprivredu RS neće značajno smanjiti ekonomsko zaostajanje ruralnih područja u odnosu na urbane sredine.

Za testiranje navedenih hipoteza korišćena je kvalitativna metodologija zasnovana na empirijskim podacima i deskriptivnoj analizi.

Polazna tačka istraživanja predstavlja analiza stanja u ruralnim područjima RS. Dalje je razmotrena struktura

podrške iz IPARD fondova, te su identifikovane mogućnosti, ali i ograničenja uticaja ovih fondova na razvoj ruralnih područja u RS.

SPECIFIČNOSTI RURALNIH PODRUČJA REPUBLIKE SRBIJE

Ruralna područja, kao i sama poljoprivredna proizvodnja imaju specifičan značaj za ukupnu privredu RS. Naime, u zavisnosti od primenjene metodologije, ruralna područja zauzimaju između 75-90% teritorije RS, gde je nastanjeno oko 40-50% populacije¹, a primarni sektor zapošljava oko 20% radno aktivne populacije i stvara oko 10% bruto domaćeg proizvoda (BDP) (MPZZS RS, 2014). Značaj poljoprivrede u ukupnoj privredi RS proističe iz povoljnih agro-ekoloških uslova, ali i iz nedovoljno razvijene ukupne privrede. Kao i kod većine drugih zemalja, ruralna područja RS pokazuju znake društveno-ekonomskog zaostajanja u odnosu na urbane sredine. Ruralne sredine u RS suočavaju se sa procesom starenja, siromašenja i praznjenja, kao posledicom migracionih kretanja ka gradovima, pre svega, najsposobnijeg i najvitalnijeg dela stanovništva (Komazec & Aleksic, 2015).

Jedan od najizraženijih problema predstavljaju nepovoljne demografske tendencije, koje su posledica, s jedne strane, višedecenijskog ekonomskog zaostajanja, a, s druge strane, predstavljaju deo nepovoljnih ukupnih demografskih tendencija u RS. Drugim rečima, one su posledica niskog nataliteta i migracija, u gradove, i inostranstvo. Pad broja stanovnika u ruralnim sredinama dvostruko je veći u odnosu na smanjenje urbane populacije², a najizraženiji je u Regionu Južne i Istočne Srbije³ (Republički zavod za statistiku, 2011). Pored smanjenja stanovništva, prisutna je i nepovoljna starosna struktura stanovništva. Naime, prosečna starost ruralnog stanovništva iznosi oko 43-44 godine, a svaki peti ruralni stanovnik je stariji od 65 godina. U Regionu Južne i Istočne Srbije situacija je još nepovoljnija, gde je prosečna starost 45,7 godina, dok je četvrtina populacije starija od 65 godina (MPZZS RS, 2014). U cilju podsticanja mladih ljudi da ostanu da žive i rade u seoskim područjima, potrebno je povećati atraktivnost ovih područja za investicije (Ristic, 2013).

Nepovoljne tendencije su prisutne i u obrazovnoj strukturi, naročito u odnosu na urbanu populaciju. Veliki broj ruralnih stanovnika nema više od osnovnog obrazovanja, a veoma je malo onih sa visokim obrazovanjem. Najveći broj ima diplomu srednje škole, a dosta ih ima samo osnovnu školu. Beogradski region malo odskaka od proseka, a i u Autonomnoj pokrajini Vojvodini je situacija nešto povoljnija. Obrazovna struktura je najnepovoljnija u Regionu Južne i Istočne Srbije, gde čak 58% stanovnika nema više od osnovnog obrazovanja, a čak polovina od njih nema završenu osnovnu školu. Stanje nije mnogo bolje ni u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije, inače najruralnijem regionu RS (Tabela 1). Navedene tendencije su posebno karakteristične za žensku ruralnu populaciju, gde jedna trećina nije pohađala nikakvu školu i gde više od polovine nema nikakve kvalifikacije (MPZŽS RS, 2014).

Tabela 1 Ruralna populacija i obrazovna struktura u Republici Srbiji

	Ruralna populacija	Obrazovna struktura ruralnog stanovništva (%)				
		Ukupno	Više i visoko obrazovanje	Srednje obrazovanje	Osnovno obrazovanje	Nepotpuno osn. obrazovanje
Region Vojvodine	785.078	40,6	6,79	46,28	27,54	19,24
Beogradski region	314.596	19,0	9,27	55,19	23,15	11,89
Region Šumadije i Zapadne Srbije	1.068.149	52,6	5,55	39,78	28,25	26,02
Region Južne i Istočne Srbije	747.167	47,8	4,94	36,72	28,86	28,81
Republika Srbija ukupno	2.914.990	40,6	6,10	42,37	27,68	23,42

Izvor: Republički zavod za statistiku, 2011.

Navedena obrazovna i starosna struktura stanovništva predstavlja najveću kočnicu razvoju ruralnih područja, odnosno, veoma negativno utiče na proces modernizacije poljoprivrede, a naročito na proces razvoja nepoljoprivrednog sektora. Ovo je posebno karakteristično za ruralna područja južno od Beograda, gde dominiraju sitna polu-naturalna gazdinstva sa ekstenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom i skromnim mogućnostima za zaposlenje izvan poljoprivrede. Situacija je nešto povoljnija u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije, gde ima dosta gazdinstva koja ostvaruju dodatne izvore prihoda, a ovaj region prednjači i u razvoju ruralnog turizma u odnosu na druga ruralna područja u RS. Takođe, infrastrukturna opremljenost je na višem nivou u odnosu na Region Južne i Istočne Srbije, gde postoje znatna infrastrukturna ograničenja. Inače, u ovom regionu ruralno siromaštvo je najviše izraženo i to, pre svega, kao posledica negativnih tendencija u većini društveno-ekonomskih karakteristika (Zekić i Matkovski, 2015).

Situacija je povoljnija kada je u pitanju Beogradski region i Region AP Vojvodine. Prednosti AP Vojvodine ogledaju se u prirodnim pogodnostima, kao i specifičnim istorijsko-razvojnim karakteristikama, koje su omogućile bolju infrastrukturnu snabdevenost, kao i razvijeniji uslužni sektor. Takođe, razvijenost poljoprivredne proizvodnje, kao dominantne delatnosti ruralnih područja, je na višem nivou, a poljoprivredna gazdinstva su u velikoj meri ekonomski održiva. S druge strane, usled snažnog ekonomskog uticaja velike urbane sredine, Beogradski region je sam po sebi netipičan u odnosu na druga ruralna područja RS. Naime, privredna moć Beograda se prelijeva u okolna seoska područja, omogućavajući diverzifikaciju ruralne ekonomije u pravcu stvaranja relativno snažnog nepoljoprivrednog sektora. Blizina velikog tržišta odražava se i na strukturu poljoprivredne proizvodnje u pravcu intenzivnije upotrebe zemljišta. Infrastrukturna opremljenost je na višem nivou, a uslužni sektor je pristupačan i u urbanom centru. Sve navedene karakteristike su doprinele da Beogradski region bude jedini u RS gde je zabeležen rast ruralne populacije u periodu između poslednja dva popisa stanovništva (Zekić i Matkovski, 2015).

Prevazilaženje relativne razvojne zaostalosti ruralnih područja moguće je ostvariti, pre svega, kroz diverzifikaciju ruralnih aktivnosti, tj. diverzifikaciju prihoda i aktivnosti ruralnih gazdinstava. Iako je u poslednjih nekoliko godina došlo do smanjenja ruralne zaposlenosti u poljoprivredi i prerađivačkoj industriji, a rasta u uslužnom sektoru, vezanost ruralnih aktivnosti za poljoprivredu je i dalje visoka - oko 45%. Oslanjanje ruralne ekonomije isključivo na poljoprivrednu proizvodnju više ne može biti održiv koncept ruralnog razvoja, pošto primarni sektor ne može predstavljati garant socijalne sigurnosti ruralne populacije. Diverzifikacija prihoda je strategija pogodna relativno siromašnijim gazdinstvima, koja nemaju mogućnosti da razviju druge profitabilne aktivnosti. Druga strategija podrazumeva diverzifikaciju aktivnosti poljoprivrednog gazdinstva, a ostvariva je samo kod ekonomski snažnijih ruralnih domaćinstava sa višim nivoom obrazovanja članova domaćinstva. Ruralni turizam se često apostrofira kao sektor pogodan za dodatnu aktivnost poljoprivrednog gazdinstva ili ruralnog domaćinstva u RS. Procena je da u ovom sektoru postoji oko 10.000 ležajeva, i da se ostvaruje oko 10 milijardi dinara prihoda godišnje, što čini oko 16% ukupnog prihoda turizma u RS (MPZZS RS, 2014).

Ovakav način diverzifikacije prihoda podrazumeva određena finansijska sredstva, koja nisu mala, što za većinu ruralnih domaćinstava predstavlja nepremostivu prepreku. Pored toga, ovakve aktivnosti nisu moguće bez menadžerskih sposobnosti članova

ruralnih domaćinstava. Ograničenje predstavlja i nizak nivo infrastrukturne opremljenosti seoskih sredina, što se ogleda u neadekvatnoj električnoj i putnoj mreži, i često nepostojanju kanalizacionih i vodovodnih sistema. Takođe, neadekvatna je promocija ruralnih turističkih kapaciteta, u zemlji i inostranstvu. Iz navedenih razloga, većina ruralnih domaćinstava u RS diverzifikuju izvore prihoda, pa tako prihodi iz radnog odnosa i socijalna primanja (penzije) čine preko dve trećine ukupnih prihoda (Tabela 2).

Iako poljoprivreda predstavlja dominantnu privrednu delatnost u ruralnim područjima, udeo prihoda ruralnih domaćinstava iz poljoprivrede to nije. Niži udeo prihoda iz poljoprivrede uslovljen je neadekvatnom strukturom poljoprivrednih gazdinstava, tj. usitnjenošću individualnog poseda (Cvijanović, Subić i Paraušić, 2014), a nizak je i nivo produktivnosti poljoprivrede (Zekić, Gajić & Matkovski, 2013). Regionalno posmatrano, pod prihodima iz poljoprivrede u ruralnim područjima prednjači AP Vojvodina, što je i očekivana s obzirom na prosečnu veličinu gazdinstava i nivo produktivnosti sektora. S druge strane, Region Južne i Istočne Srbije, sa dominantnim naturalnim karakterom proizvodnje, ima nizak nivo prihoda iz poljoprivrede. U Beogradskom regionu dominiraju prihodi iz radnog odnosa, što je i očekivano usled mogućnosti zaposlenja u velikom urbanom centru, dok Region Šumadije i Zapadne Srbije, kao odgovor na agrarnu prenaseljenost

Tabela 2 Struktura prihoda ruralnih domaćinstava u Republici Srbiji (%)

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Prihodi iz radnog odnosa	41,2	35,5	38,9	37,1	42,1	39,9	36,3	37,0	35,7	47,1
Socijalna primanja	26,1	24,0	22,0	25,3	26,2	28,3	31,5	28,7	32,7	35,0
Prihodi od poljoprivrede	26,6	24,8	7,8	6,8	8,3	6,8	9,3	7,8	7,6	5,0
Prihodi iz inostranstva	1,7	2,0	2,3	2,3	1,3	2,0	1,2	1,6	2,1	1,6
Prihodi od imovine	0,0	0,0	1,5	3,3	0,5	0,3	0,5	1,2	0,3	0,4
Ostala primanja	3,9	13,5	12,6	10,4	8,7	9,8	8,7	9,7	8,2	6,2
Naturalna razmena i potrošnja	0,4	0,2	14,9	14,8	12,9	12,7	12,5	14,0	13,3	4,6

Izvor: Bogdanov i Babović, 2014.

ima najveći udeo gazdinstva sa drugom profitabilnom aktivnošću (Bogdanov i Babović, 2014).

OSNOVNE KARAKTERISTIKE IPARD FONDOVA

Republika Srbija je zemlja kandidat za članstvo u EU. Inače, pretpristupni period podrazumeva širok spektar aktivnosti u pravcu prilagođavanja tekovinama EU (*acquis communautaire*), kao i izgradnju institucija neophodnih za uspešno funkcionisanje novog ekonomskog i političkog sistema. Usled relativno velikog značaja poljoprivrede u privredi RS, prilagođavanje Zajedničkoj agrarnoj politici EU (ZAP), predstavljaće veliki izazov, a podrazumeva akcije u pravcu: harmonizacije zakonodavstva, jačanja institucija, kao i promena u samoj politici. Harmonizacija zakonodavstva podrazumeva stvaranje pravne osnove za sprovođenje kompleksnog sistema regulativa ZAP, tj. osposobljavanje pravnog sistema zemlje da sprovede procedure neophodne za implementaciju mera ove politike. Institucionalna izgradnja u osnovi znači stvaranje institucija koje treba da omoguće efikasno funkcionisanje ZAP. Reforme politike podrazumevaju usvajanje standarda EU, u cilju što efikasnijeg procesa prilagođavanja (Bogdanov, 2015). U skladu sa aktuelnim prilagođavanjem ruralne politike RS evropskoj, potrebno je izgraditi komplementarnu ruralnu politiku u skladu sa aktuelnim promenama u okviru ZAP-a koje daju veću slobodu državama da same izrade višegodišnje planove ruralnog razvoja, kojima će definisati sopstvene ciljeve (Zekić i Matkovski, 2014). Iako je u proteklom periodu načinjen mali progres u harmonizaciji sa propisima *acquis-a*, implementacija politika je tek u početnom stadijumu u većini oblasti (European Commission, 2014a).

EU ima dugu tradiciju podrške zemljama kandidatima (PHARE, ISPA, SAPARD i dr.), a trenutno je aktuelan IPA program. IPA program podrške sadrži pet komponenata, prve dve (Tranzicija i izgradnja institucija i Regionalna i prekogranična saradnja) dostupne su kandidatima i potencijalnim kandidatima, a ostale tri (Regionalni razvoj, Jačanje ljudskih resursa i Ruralni razvoj) samo zemljama kandidatima. Cilj

IPARD programa je pomoć pri stvaranju održivog agrarnog sektora, kao i povećanje ekonomske vitalnosti ruralnih područja. U odnosu na IPARD-1 (2007-2013), IPARD-2 (2014-2020) nije usmeren preko prioritarnih osa, već kroz veći broj određenih mera podrške. Državama korisnicama ostavljena je mogućnost da sami biraju mere za koje će koristiti predviđena sredstva. Ovakav pristup uvažava specifičnosti ruralnih područja svake zemlje kandidata, koje bi trebalo da na osnovu sektorskih analiza i analize stanja u ruralnim područjima, usmeravaju dostupna sredstva. Takođe, obavezna je participacija korisnika sredstava (oko 50%), kao i države korisnice (25% od ukupnih javnih sredstava).

Evropska komisija je početkom 2015. usvojila IPARD-2 za RS, koje bi trebalo da budu finansirane do 2020, a odnose se na: Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava, Investicije u fizičku imovinu u vezi sa preradom i marketingom poljoprivrednih proizvoda i proizvoda ribarstva, Diverzifikaciju poljoprivrednih gazdinstava i razvoja poslovanja i Tehničku pomoć. Agro-ekološko-klimatske mere i mere organske proizvodnje, kao i Mere za pripremu i implementaciju *Leader* pristupa, predviđene su od 2017. Da bi RS ostvarila pristup sredstvima iz IPARD-a, morala je da pripremi dokument kojim se definišu mere za podršku ruralnom razvoju, kao i kriterijume i finansijske okvire, u skladu sa aktuelnim regulativama EU. Ovakav dokument se akredituje od strane Direktorata za poljoprivredu EU (DG AGRI), što predstavlja jedan od uslova za pristup fondovima EU. Primena IPARD programa podrazumeva i izgradnju nacionalnih institucija, neophodnih za sprovođenje ove podrške. To su IPARD agencija (Uprava za agrarna plaćanja), Upravljačko telo (Sektor za ruralni razvoj MPZZS), Nadzorno telo (Odbor za praćenje) i Nacionalni fond. Ove institucije imaju zadatak da obavljaju izbor mera, njihovo praćenje i evaluaciju, finansijski tok novca, kao i administrativne poslove oko prijema prijave, sprovođenja kontrole i slično. Izveštajem o napretku harmonizacije sa politikom EU, u 2014. je ocenjeno da RS mora uložiti dodatne napore za sticanje akreditacije za IPARD, dok je u izveštaju 2015. navedeno da je načinjem pomak zbog usvajanja IPARD programa za RS, ali je neophodno dalje uspostavljanje operativnih

struktura (European Commission 2014b, European Commission 2015).

Ukupno predviđena sredstva za RS do 2020, od strane EU, iznose 175 miliona evra, s tim da je u 2015. predviđeni iznos 15 miliona evra⁴, a svake naredne godine iznos se povećava za 5 miliona evra, da bi u 2020. godini dostigao 45 miliona evra. RS treba da obezbedi oko 56 miliona evra, tako da će ukupna javna pomoć iznositi oko 231 milion evra. Najveći iznos sredstava predviđen je za prve dve mere (investiciono ulaganje) - 79%. Od drugih mera, veći iznos je predviđen samo za Diverzifikaciju poljoprivrednih gazdinstava i razvoj poslovanja - 10%. Korisnici mogu biti fizička lica, tj. registrovana poljoprivredna gazdinstva ili pravna lica sa manje od 25% javnog kapitala. Za veće investicija (preko 50.000 evra) potreban je biznis plan urađen u skladu sa formom pripremljenom od IPARD agencije, dok je za investicije manje od 50.000 evra potrebna pojednostavljena verzija biznis plana (MPZZS RS, 2014).

Posebno naznačeni sektori u poljoprivredi RS, koji će biti predmet finansiranja od strane IPARD-a, su: proizvodnja mleka, mesa, voća i povrća, kao i drugi usevi (žitarice, uljarice, šećerna repa). Program podrške kroz IPARD sredstva podrazumeva niz kriterijuma i pravila o načinu korišćenja sredstava, i o dinamici finansiranja. Polaznu osnovu predstavljaju sektorske analize, koje treba da omoguće uvid u stanje kod proizvođača, prerađivača, kao i stanje u tržišnom segmentu kod svakog od markiranih sektora poljoprivrede. Definisajući specifične potrebe svakog specifičnog segmenta, tj. različitih proizvodnih jedinica u pojedinim sektorima, treba da doprinese procesu donošenja odluka o odobravanju pojedinih projekata. Sva gazdinstva koja budu konkurisala za sredstva moraću da ispune nacionalne standarde u oblasti dobrobiti životinja i zaštite životne sredine, a sam predmet investicije moraću da ispunjava standarde EU u ovim segmentima.

Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava imaju za cilj omogućavanje poljoprivrednicima dostizanje standarda EU, putem izgradnje novih, kao i rekonstrukcije postojećih objekata i opreme na gazdinstvima. Takođe, ove mere treba da omoguće razvoj poljoprivrede kroz

rast i unapređenje fizičkog kapitala, ali i da doprinesu rešavanju ekoloških problema. Naime, nizak nivo konkurentnosti i produktivnosti poljoprivrede RS uslovljava potrebu za tehnološkim poboljšanjima i modernizacijom mehanizacije. Kod stočarske proizvodnje, u fokusu su prvenstveno mala i srednja gazdinstva, veoma zastupljena u ukupnoj proizvodnji mleka, ali i mesa. Ciljevi su povećanje kvaliteta i količine proizvedenog mleka i mesa, i dostizanje standarda EU. Takođe, cilj je restrukturiranje veličine gazdinstava u pravcu stvaranja ekonomski održivih proizvodnih jedinica. Velika i specijalizovana gazdinstva će imati pristup investicijama samo kod dostizanja standarda EU u sferi dobrobiti životinja i skladištenja i distribucije stajnjaka. Kod biljne proizvodnje podrška je predviđena uglavnom za unapređenje mehanizacija, transportnih i skladišnih kapaciteta, i za povećanje prinosa kroz poboljšanje agro-tehnoloških mera.

Za razliku od prve mere, gde su krajnji korisnici poljoprivredna gazdinstva i druga pravna lica iz oblasti poljoprivrede, kod Investicija u fizičku imovinu u vezi sa preradom i marketingom poljoprivrednih proizvoda i proizvoda ribarstva, krajnji korisnici su preduzeća. Naglasak je na unapređenju prerađivačkih i skladišnih kapaciteta, razvoju asortimana i energetske efikasnosti, i dostizanju standarda EU, a u cilju unapređenja konkurentnosti prehrambeno-prerađivačkog sektora. Diverzifikacija poljoprivrednih gazdinstava i razvoja poslovanja ima za cilj diverzifikaciju ruralne ekonomije, pre svega, kroz razvoj nepoljoprivrednih aktivnosti i smanjivanje velike zavisnosti od poljoprivrede. Prevladajući cilj je unapređenje mogućnosti zaposlenja u ruralnim područjima, kroz promociju alternativnih aktivnosti na poljoprivrednom gazdinstvu. Fokus je na ruralnom turizmu, odnosno, osposobljavanju ruralnih domaćinstva za obavljanje ovih aktivnosti. I ovde su krajnji korisnici poljoprivredna gazdinstva i druga (mikro i mala) pravna lica iz oblasti poljoprivrede. Tehnička pomoć treba da pomogne u sprovođenju i nadzoru IPARD programa, kao i u njegovoj eventualnoj izmeni. Korisnik je Upravljačko telo IPARD programa.

Agro-ekološko-klimatske mere i mere organske proizvodnje obuhvataju širok spektar akcija u cilju unapređenja kvaliteta zemljišta i vode, biodiverziteta, razvoj organske poljoprivrede, kao

i prilagođavanje klimatskim promjenama. Većina agro-ekoloških programa usmerena je ka razvoju organske proizvodnje, jer je ova proizvodnja u skladu sa principima održivog ruralnog razvoja (Sarudi, Szakaly, Mathe & Szente, 2003). Mere za pripremu i implementaciju *Leader* pristupa treba da omoguće promociju uključivanja lokalnih akcionih grupa u pripremu i sprovođenje lokalnih projekata ruralnog razvoja. Naime, cilj je uvažavanje specifičnih potreba lokalne sredine, tj. lokalnog stanovništva, putem primene teritorijalnog pristupa, botom-up principa, kao i javno-privatnog partnerstva. Ostale mere obuhvaćene IPARD programom, a nedostupne RS su: podrška za uspostavljanje proizvođačkih grupa, uspostavljanje i zaštita šuma, investicije u ruralnu javnu infrastrukturu, unapređenje obuke i savetodavne usluge.

MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA KORIŠĆENJA IPARD SREDSTAVA U RURALNOM RAZVOJU REPUBLIKE SRBIJE

Unapređenjem administrativnih kapaciteta, RS je početkom 2016. stekla mogućnost korišćenja sredstava iz IPARD-2 fonda. Ovakav razvoj ohrabrio je pozitivna očekivanja od dostupnih fondova EU i njihovog pozitivnog uticaja na ruralna područja i poljoprivredu. Pitanje je koliko pretpristupni fondovi zaista mogu biti oslonac razvoja ruralnih sredina u RS, kao i to na kakav način će biti iskorišćeni. Dodatno pitanje je i ko će najviše imati koristi od ovako formulisane podrške, namenjene zemljama kandidatima. Naravno da se na ova pitanja ne mogu unapred dati precizni odgovori, ali se može anticipirati značaj pretpristupnih fondova Unije za ruralna područja RS.

U ovom smislu indikativna mogu biti iskustva zemalja koje su već imale priliku da koriste slične fondove, pre svega IPARD sredstava. Hrvatska, BJR Makedonija i Turska su u periodu 2007-2012, povukla sredstva u iznosu od 130, 65 i 650 miliona evra, respektivno, što čini oko četiri petine od ukupno namenjenih sredstava za ruralni razvoj⁵. Najveći deo ovih sredstava bio je usmeren ka investicijama u poljoprivredna gazdinstva (39%), investicijama u razvoj prerade i marketing

(26%), kao i na razvoj i diverzifikaciju poljoprivrednih gazdinstava (20%). Znatno manji iznos sredstava korišćen je za druge mere ($\leq 5\%$). Naime, sve tri zemlje su najveći iznos sredstava usmerile ka Osi 1 - unapređenje efikasnosti i dostizanje EU standarda, oko 70%. Za Osu 2 - životna sredina i *Leader* pristup, iskorišćeno je samo između 2-5% u zavisnosti od države, dok je na Osu 3 - razvoj ruralne ekonomije, iskorišćeno 23% sredstava. Ostatak sredstava je utrošen na mere tehničke podrške (oko 2%). U odnosu na druge dve zemlje, Hrvatska je najviše sredstava utrošila na treću osu, Makedonija na prvu, a Turska na drugu osu (European Commission, 2013).

U kontekstu ovako formulisane pomoći EU, kao i trenutnog stanja u poljoprivrednom sektoru RS, najveće potencijalne koristi sa aspekta ruralnog razvoja, mogle bi se ostvariti kada bi što veći iznos sredstava bio usmeren ka manjim, ekonomski održivim, gazdinstvima sa pretežno stočarskom proizvodnjom. Naime, ovakva gazdinstva predstavljaju osnov socijalne sigurnosti ruralne populacije, gde poljoprivreda ima više socijalnu nego ekonomsku ulogu. Međutim, sitna gazdinstva se nalaze pod najvećim pritiskom, jer u pogledu kvantiteta i kvaliteta ne mogu da budu konkurentna sa većim poljoprivrednim gazdinstvima koja praktikuju moderne proizvodne metode i ostvaruju ekonomiju obima. Poseban problem predstavljaju i sve stroži standardi koji donosi približavanje članstvu u EU. U ovom kontekstu, ne treba zaboraviti i doprinos ovakvih gazdinstava prehrambenoj sigurnosti zemlje, što proizilazi iz sektorskih analiza za mleko i meso, gde je dominantan deo proizvodnje lociran na malim polunaturanim gazdinstvima. Međutim, čini se da porodična gazdinstva neće dominirati kada je privlačenje IPARD sredstava u pitanju, iako predstavljaju većinskog korisnika obradivih površina - oko 82% korisnih poljoprivrednih površina (Republički zavod za statistiku, 2012).

S druge strane, srednja i velika poljoprivredna gazdinstva, bilo da su u pitanju individualni vlasnici ili pravna lica, predstavljaju osnov modernizacije poljoprivrede, doprinose pozitivnom spoljno-trgovinskom bilansu zemlje kod agrarnih proizvoda, te se, generalno smatraju nosiocima progressa u poljoprivrednom sektoru. Sve navedeno je, uglavnom,

neosporno. Međutim, ono što se često gubi iz vida je pitanje u kojoj meri veća gazdinstva ili poljoprivredna preduzeća doprinose kvalitetu života lokalne populacije, što predstavlja osnovni cilj ruralnog razvoja. Savremeni pristup ruralnom razvoju, između ostalog, fokus stavlja na manja individualna gazdinstva i njihovu ulogu kako u očuvanju ruralnih vrednosti i životne sredine, tako i u obezbeđivanju egzistencije velikog dela ruralnog stanovništva. Naravno, treba naglasiti da se politika ruralnog razvoja mora oslanjati samo na ona poljoprivredna gazdinstva koja dostižu donji prag ekonomske održivosti, što bi značilo da obezbeđuju zadovoljenje bar egzistencijalnih potreba za članove gazdinstva. Veliki broj gazdinstava neće moći da ispuni ovaj zahtev, pa se kao alternativa pretpostavlja razvoj nepoljoprivrednog sektora, kako na samim gazdinstvima, tako i izvan njih, a sve u cilju stvaranja dodatnih izvora prihoda za ruralnu populaciju.

U ovom kontekstu, indikativan je primer sektora mleka. U RS, 1/4 gazdinstava proizvodi kravlje mleko, odnosno, oko 156 hiljada poljoprivrednih gazdinstava sa nešto preko 431 hiljade muznih grla. Poljoprivrednih gazdinstava sa samo 1-2 muzne krave, što se obično smatra neodrživim, je čak 70% gazdinstava koja proizvode mleko, i 36% od broja muznih krava. Nešto veća gazdinstva sa 3-9 muznih krava čine čak 68% ukupne proizvodnje mleka, s tim da se 59% mleka isporučuje mlekarama. Velika poljoprivredna gazdinstva sa preko 20, i preko 50 muznih krava, koja se smatraju ekonomskim optimumom, u manjoj meri doprinose proizvodnji mleka u RS (MPZŽS RS, 2014). Sektor mleka nije izuzetak u poljoprivredi RS, što govori o značaju malih gazdinstava i u proizvodnom smislu. IPARD fondovi bi mogli biti dobar oslonac za unapređenje proizvodnje mleka i to, pre svega, kod podizanja kvaliteta mleka i ispunjavanja standarda EU, koji su u ovom sektoru veoma strogi, a sa čim mala gazdinstva imaju najviše problema. Takođe, pozitivni efekti mogli bi se ostvariti i kod rasta mlečnosti, odnosno, kvantiteta proizvodnje. Ovde se, pre svega, misli na korišćenje sredstava iz mera Investiranja u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava, na čijem se kontu nalazi najveći iznos sredstava. Opravdane su sumnje u sposobnost velikog dela ovakvih gazdinstava

u mogućnost uspešne aplikacije za pristup IPARD sredstvima.

Slična situacija je u sektoru proizvodnje mesa, koji je u boljem položaju, u smislu relativno jednostavnije tehnologije proizvodnje, i lakšeg dostizanja standarda. I ovde bi bilo dobro da što više sredstava ode ka malim i srednjim gazdinstvima, koja bi mogla da unaprede infrastrukturu i u većoj meri specijalizuju proizvodnju.

Generalno posmatrano, kod biljne proizvodnje situacija je nešto povoljnija, pošto ovaj sektor beleži bolje proizvodne performanse, ali i komparativne prednosti u izvozu. Ipak, i ovde su neophodna određena poboljšanja, pre svega, kod skladišnih kapaciteta i mehanizacije.

Ako ruralni razvoj posmatramo kao proces poboljšanja kvaliteta života ruralne populacije, onda će ulaganja samo u poljoprivrednu proizvodnju imati na njega ograničen domet. U ovom smislu, najveći efekat bi se postigao kada bi manja i srednja gazdinstva uspela da unaprede proizvodnju i postignu ekonomsku održivost. Ovo je posebno karakteristično za brdsko-planinska područja Centralne Srbije, gde su mogućnosti razvoja ruralnih sredina u velikoj meri limitirane. Verovatno bi mere predviđene za diverzifikaciju poljoprivrednih gazdinstava i razvoj poslovanja mogle imati značajniji doprinos rastu dohotka u regionima sa nepovoljnim uslovima za poljoprivrednu proizvodnju, na primer, kroz ulaganja u razvoj kapaciteta u ruralnom turizmu i slično. Značaj ove aktivnosti, pogotovo za zemlje kandidate za članstvo u EU, ogleda se u doprinosu ruralnog turizama ekonomskom, socijalnom i ekološkom razvoju seoskih područja, što povećava kvalitet života ruralne populacije (Hall, 2004). Na žalost, predviđeni obim ovih sredstava je relativno ograničen, te i očekivani dometi ne mogu biti veći. Što se AP Vojvodine tiče, proces ukрупnjavanja poljoprivrednih gazdinstva je najviše odmakao - prosečna veličina poseda je oko 11 ha, a gazdinstva preko 50 ha koriste preko polovine od ukupnog obradivog zemljišta (Republički zavod za statistiku, 2012), pa je logično pretpostaviti da će dalji proces modernizacije poljoprivrede samo marginalno doprineti ruralnoj razvijenosti. U AP Vojvodini će sredstva namenjena pravnim licima u cilju unapređenja prerade i marketinga verovatno imati

najveći efekat, pošto otvaraju mogućnost unapređenja razvoja aktivnosti, koje nisu direktno vezane za poljoprivrednu proizvodnju.

Međutim, ono što je zajedničko za ruralne sredine u svim delovima RS je potreba za pronalaženjem alternativnih mogućnosti zaposlenja, odnosno, dodatnih izvora prihoda za ruralnu populaciju. Poljoprivredno-prerađivački sektor samo u manjem obimu može da „posluži“ za ovu svrhu, pošto stvaranje ekonomski vitalnih poljoprivrednih gazdinstava znači, pored intenziviranja proizvodnje, i njihovo ukрупnjavanje, a samim tim i smanjenje broja zaposlenih u agraru. Iz tog razloga, alternativni izvori prihoda moraju se tražiti u razvoju nepoljoprivrednih aktivnosti, koje mogu biti u većoj ili manjoj meri vezane za primarni sektor, dominantan u ruralnim područjima RS. U kontekstu ruralnog razvoja, čini se da bi samo sveobuhvatni pristup na nacionalnom nivou, koji bi podrazumevao niz koordiniranih mera - počev od demografske politike, preko politike obrazovanja, zdravstvene zaštite, razvoja infrastrukture, agrarne i poreske politike i slično mogao da dovede do značajnih pomaka u nivou ruralne razvijenosti. Drugim rečima, integralna politika ruralnog razvoja podrazumeva dugoročni pristup sa širokim spektrom državnih intervencija, što znači da je za značajnije pomake u ruralnom razvoju potrebno više i vremena i sredstava u odnosu na performanse IPARD-2 fonda.

ZAKLJUČAK

Približavanje Republike Srbije Evropskoj uniji predstavlja veliki izazov za celokupan društveno-ekonomski sistem, pa ni sektor ruralne ekonomije ne predstavlja izuzetak. Ruralna ekonomija, kao i poljoprivreda imaju relativan značaj za ukupnu privredu RS, što dodatno povećava interes za ovaj sektor u pretpristupnom periodu. S tim u vezi, doprinos istraživanja, orijentisan na razvojne probleme ruralnih sredina i IPARD fondove kao jedan od načina za prevazilaženje njihovog ekonomskog zaostajanja, najveći značaj ima u identifikovanju relativno skromnih mogućnosti pretpristupne pomoći EU. Takođe, ukazano je i na ključnu ulogu države u povećanju efektivnosti i efikasnosti korišćenja

raspoloživih sredstava i uspostavljanju ekonomske vitalnosti ruralnih područja.

Postavljene hipoteze ne podržavaju uobičajen način razmišljanja o pretpristupnim fondovima, te njihovo testiranje daje drugačiji pristup problemu, u odnosu na većinu istraživanja iz ove oblasti. Hipoteze su u najvećoj meri potvrđene, pošto je jasno naznačeno da modernizacija poljoprivrede i povećanje kvaliteta života ruralne populacije ne moraju biti jednoznačno uslovljeni procesi.

Međutim, prisutna su i određena istraživačka ograničenja, koja proističu iz metodoloških poteškoća determinisanja uticaja finansijske podrške na razvojne procese. Društveno-ekonomski razvoj predstavlja dugoročan proces zasnovan na adekvatno formulisanoj politici, čiji rezultati nisu jasno vidljivi u kraćem vremenskom intervalu.

Praktičan doprinos istraživanja se ogleda u demonstriranju značaja razvojne politike zasnovane na teritorijalnom principu uz uvažavanje lokalnih specifičnosti, kao i potreba ruralne populacije. Ovo može biti korisno, kako kreatorima agrarne i ruralne politike, tako i akademskoj javnosti koja se interesuje za navedenu problematiku.

U okviru analiza u budućim radovima sagledaće se pozicija ruralnih područja RS u odnosu na zemlje EU, kako bi se detaljnije elaborirale razvojne mogućnosti ovih područja, ali i segmenti u kojima bi bilo opravdano alocirati IPARD fondove.

ENDNOTE

- 1 Republika Srbija nema zvaničnu statističku definiciju ruralnih područja, odnosno, prema metodologiji popisa iz 1981, 1991, 2002. i 2011, stanovništvo deli na gradsko i ostalo, koje podrazumeva ruralno stanovništvo.
- 2 Između poslednja dva popisa 2002. i 2011, ruralna populacija se smanjila za 311.000 stanovnika, što iznosi 10,9%, što je znatno više u odnosu na smanjenje gradskog stanovništva od 4,15%.
- 3 Ruralna područja RS biće razmatrana na osnovu četiri definisane statističke regiona na nivou Nomenklature

statističkih teritorijalnih jedinica (NSTJ 2): Autonomna pokrajina Vojvodina, Beogradski region, Šumadija i Zapadna Srbija i Južna i Istočna Srbija. Ovakva podela, usvojena 2010, relativno dobro oslikava heterogenost ruralnih područja RS.

- 4 RS u 2015. nije koristila sredstva IPARD fonda, pa je verovatno da će se predviđena sredstva iz ove godine preneti na 2016.
- 5 Podaci se ne odnose na 2013.

ZAHVALNICA

Ovaj rad je deo Projekta osnovnih istraživanja (br. III 46006), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

REFERENCE

- Bogdanov, N. (2007). *Mala ruralna domaćinstva u Srbiji i ruralna nepoljoprivredna ekonomija*. Beograd, Republika Srbija: UNDP.
- Bogdanov, N. (2015). *Ruralni razvoj i ruralna politika*. Beograd, Republika Srbija: Poljoprivredni fakultet.
- Bogdanov, N. i Babović, M. (2014). *Radna snaga i aktivnosti poljoprivrednih gazdinstva*. Beograd, Republika Srbija: Republički zavod za statistiku.
- Cvijanović, D., Subić, J. i Paraušić, V. (2014). *Poljoprivredna gazdinstva prema ekonomskoj veličini i tipu proizvodnje u Republici Srbiji*. Beograd, Republika Srbija: Republički zavod za statistiku.
- Čalić, M. Ž. (2004). *Socijalna istorija Srbije*, Beograd, Republika Srbija: Klio.
- European Commission. (2013). *Rural Development in the EU. Report 2013*. Retrieved March 10, 2016, from http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/rural-development/2013/full-text_en.pdf
- European Commission. (2014a). *Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II)*. Indicative strategy paper for Serbia 2014-2020. Retrieved March 10, 2016, from http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20140919-csp-serbia.pdf
- European Commission. (2014b). *Serbia 2014 progress report*. Retrieved March 10, 2016, from http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20140108-serbia-progress-report_en.pdf
- European Commission. (2015). *Serbia 2015 report*. Retrieved March 17, 2016, from http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_serbia.pdf
- Gajić, M., & Zekić, S. (2013). Development characteristics of agricultural sector in Serbia. In D. Škorić, D. Tomic & V. Popovic (Eds), *Agri-food Sector in Serbia - state and Challenges* (pp. 73-90). Belgrade, Republic of Serbia: Serbian Association of Agricultural Economists and Serbian Academy of Science and Art - Board for Village.
- Hall, D. (2004). Rural Tourism Development in Southeastern Europe: Transition and the Search for Sustainability. *International Journal of Tourism Research*, 6(3), 165-176. doi: 10.1002/jtr.482
- Komazec, Lj., & Aleksic, M. (2015). Organic agricultural production in the function of reducing rural poverty - The example of Velebit village in the A. P. of Vojvodina. *Economic Horizons*, 17(2), 151-159. doi: 10.5937/ekonhor1502155K
- Lovre, K. (2013). Policy of Support to Agriculture and Rural Development. In D. Skorić, D. Tomic & V. Popović (Eds), *Agri-food Sector in Serbia - state and Challenges* (pp. 233-258). Belgrade, Republic of Serbia: Serbian Association of Agricultural Economists and Serbian Academy of Science and Art - Board for Village.
- Matkovski, B. i Kleut, Ž. (2014). *Integracioni procesi i politika ruralnog razvoja u funkciji konkurentnosti i ekonomske efikasnosti agroprivrede Srbije*. Rad prezentovan na naučnom skupu: Strategijski menadžment i sistemi podrške odlučivanju u strategijskom menadžmentu, Subotica, Republika Srbija.
- Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine Republike Srbije (MPŽŠ RS). (2014). *Republika Srbija IPARD program za 2014-2020. godinu*. Preuzeto 17.03.2016. sa http://www.mpzrs.gov.rs/wp-content/uploads/datoteke/korisna_dokumenta/Serbia_IPARD_II_Program_finalni_prevod-Korigovano_20_04_2015.pdf
- Ristic, L. (2013). Strategic management of sustainable rural development in the Republic of Serbia. *Economic Horizons*, 15(3), 233-248. doi:10.5937/ekonhor1303229R
- Republički zavod za statistiku. (2011). *Popis stanovništva u Republici Srbiji u 2011. godini*. Preuzeto 17.03.2016. sa www.stat.gov.rs.
- Republički zavod za statistiku. (2012). *Popis poljoprivrede u Republici Srbiji u 2012. godini*. Preuzeto 17.03.2016. sa www.stat.gov.rs.
- Sarudi, C., Szakaly, Z., Mathe, A., & Szente, V. (2003). The Role of Organic Agriculture in Rural Development. *Agriculturae Conspectus Scientificus*, 68(3), 197-202.

Zekić, S., & Matkovski, B. (2014). New CAP reform and Serbian agriculture. In D. Cvijanović, J. Subić & A. J. Vasile (Eds.), *Sustainable agriculture and rural development in terms of the Republic of Serbia strategic goals realization within the Danube region - rural development and (un)limited resources* (pp. 1095-1110). Belgrade, Republic of Serbia: Institute for Agricultural Economics.

Zekić, S. i Matkovski, B. (2015). Razvojne mogućnosti ruralnih područja Srbije. *Zbornik Matice Srpske za društvene nauke*,

66(4), 757-771.

Zekić, S., Gajić, M., & Matkovski, B. (2013). Serbian agriculture in the regional and European integrations. In D. Tomić, M. Ševarlić, K. Lovre & S. Zekić (Eds.), *Challenges for the Global Agricultural Trade Regime After Doha* (pp. 369-376). Belgrade, Republic of Serbia: Serbian Association of Agricultural Economists, Faculty of Economics in Subotica, University of Novi Sad.

Primljeno 5. aprila 2016,
nakon revizije,

prihvaćeno za publikovanje 22. avgusta 2016.

Elektronska verzija objavljena 26. avgusta 2016.

Stanislav Zekić je vanredni profesor na Ekonomskom fakultetu u Subotici Univerziteta u Novom Sadu, uža naučna oblast Agroekonomija. Autor je i koautor većeg broja radova iz oblasti agrarne ekonomije i ruralnog razvoja.

Bojan Matkovski je asistent na Ekonomskom fakultetu u Subotici Univerziteta u Novom Sadu. Student je doktorskih akademskih studija, oblast agrarne ekonomije.

Žana Kleut je saradnik u nastavi na Ekonomskom fakultetu u Subotici Univerziteta u Novom Sadu. Student je doktorskih akademskih studija, oblast agrarne ekonomije.

IPARD FUNDS IN THE FUNCTION OF THE DEVELOPMENT OF THE RURAL AREAS OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Stanislav Zekic, Bojan Matkovski and Zana Kleut

Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica, The Republic of Serbia

By acquiring the conditions for the usage of the pre-accession funds of the European Union, concretely the instrument for rural development (Instrument for Pre-accession Assistance in Rural Development - IPARD), The Republic of Serbia (RS) will have a chance to improve the position of its agricultural farms and the conditions of its rural areas. Agriculture is specifically important for the economy in RS, and the rural population makes up almost one-half of the population, which additionally enlarges an interest in these funds. In addition, the objective of the research is to identify the effects of the usage of the IPARD funds on the development of the rural areas, respectively the socio-economic progress of the rural population. A qualitative descriptive analysis on the basis of the empirical data was used. The basic conclusions are that, thus, structured funds will have a limited impact on the reduction in the development inequalities and the achievement of the parity living conditions between the rural and the urban areas. Namely, the dominant focus of the IPARD funds on the investments in agricultural farms and enterprises, and not in rural households, limits the level of their impact on the rural development in RS.

Keywords: rural development, IPARD funds, agriculture, the Republic of Serbia, the European Union

JEL Classification: C44, C61, G11